

SANAT TEMELLİ BİR ARAŞTIRMA: NARSİSİZM OLGUSUNUN SANAT YAPITINA YANSIMASI*

 Güneş KALAN^a

 Aygül AYKUT^b

Öz

Narsisizmin kökenine inilen bu araştırma onun belirsizliğe düşen bir olgu olduğunu göstermektedir. Narsisizm doğası gereği toplumsal anlamda farklı kavramlarla özdeşleşen bir olgu olarak var olagelmıştır. Narsisizm bu belirsizliğe ve farklı kavramlarla bir bütün olarak ilerlemesine rağmen birçok sanatçının söylemlerinde ve eserlerinde enteresan, kıymetli ve esrarengiz görülmesini sağlayan şeyin ne olduğu konusu tüm dönemlerde dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Çalışma ana problemi olarak narsisizm kavramını araştırmacının çalışmalarıyla ilişkili olarak ele almaktır. Çalışmada araştırmacının işlerinde narsisizm olgusunun nasıl kullanıldığı, narsisizmin hem plastik hem de kavramsal olarak eserlere katkılarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Makalede yöntem olarak geçerliliği ve güvenilirliği yüksek olan betimsel araçlar kullanılmıştır. Makalenin temel ilkeleri nitel araştırma paradigmasına dayalı olduğundan bu makale bir durum çalışmasıdır. Makalede “Kavramsal ve plastik açıdan narsisizm olgusu araştırmacının eserlerinde nasıl ve ne şekilde yer edinmiştir?” sorunsalı tartışmaya açılmıştır. Araştırmacının eserleri, tematik içerik analizi yaklaşımları ile ele alınmıştır. Tematik analizden elde edilen veriler sanat temelli (ABR-Art Based Research) araştırmanın temellendirilmesinde öncülük etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, Narsist, Sanatçı, Eser, Sanat Temelli Araştırma.

AN ART-BASED RESEARCH: THE REFLECTION OF NARCISSISM ON ARTWORK

Abstract

This research into the origins of narcissism shows that it is a phenomenon that falls into uncertainty. Narcissism has always existed as a phenomenon that is socially identified with different concepts. Despite its ambiguity and its progression as a whole with different concepts, narcissism has always managed to draw attention to what makes it interesting, precious and enigmatic in the discourses and works of many artists. The main problem of the study is to address the concept of narcissism in relation to the researcher's studies. The aim is to reveal how the phenomenon of narcissism is used in the works of the researcher and its contributions to the works both plastically and conceptually. Descriptive tools with high validity and reliability were used as the method in the article. This article is a case study as the basic principles of the article

* Bu makale, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen SYL-2019-8735 kodlu yüksek lisans tez projesinden üretilmiştir.

^a Bağımsız Araştırmacı, gunes.kalan16@outlook.com

^b Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim, aaykut@erciyes.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 22.07.2023, Makale Kabul Tarihi: 31.10.2023

are based on the qualitative research paradigm. In the article, the problematic "How and in what way did the phenomenon of narcissism take place in the works of the researcher in conceptual and plastic terms?" is opened to discussion. The researcher's works were analyzed with thematic content analysis approaches. The data obtained from thematic analysis pioneered the grounding of art-based research (ABR-Art Based Research).

Keywords: Narcissism, Narcissist, Artist, Work, Art Based Research.

Giriş

Bu araştırmada öncelikle "Narsisizm" kavramı olarak ele alınmaktadır. Narsisizm kavramı yalnızca çağdaş sanatçıların düşüncelerine aracılık eden bir kavram olarak kalmıştır. Bu çalışmada narsisizm kavramı araştırmacının eserleriyle bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Araştırmada tematik analiz ve sanat temelli araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan bir veri analizi tekniği olan tematik analiz, araştırmacının araştırma problemini cevaplamak için tanımlayıcı veriler topladığı nitel araştırmalardır ve araştırmacının eserleri üzerinden narsisizm olgusuna ilişkin betimlemeler bu analiz tekniği ile açıklanmıştır. Bu yöntem ile ortaya konan temalar araştırmaya mantıklı bir alt yapı sağlamaktadır. Sanat temelli araştırma yöntemi sezgisel, içe dönük, kişisel bir odak oluşturarak kullanışlılık ve disiplinler yönden bir bakış alanı sunmaktadır. Yargı ve estetik kavramları, kriterlerin uygulanması hakkında karar verirken amaçlanan sonucun karakterini de oluşturmaktadır. (McNiff, 1998, s. 29-30). Araştırmacının plastik bakış açısının üsluba yansımaları ABR (Art Based Research / Sanat temelli Araştırma) ve tematik analizle açıklanmıştır. Bu araştırma sanat temelli yöntemlerin ilkelerine yönelik yapılmış bir araştırmadır. Bu nedenle seçilen yöntemlerden bir kısmı gözlemlerin ispatlanabilir olmaları nedeniyle güvenilir sayılmakta, diğer kısmı ise ispat etme kaygısı gütmendiğinden tartışmaya açık bulgular sunmaktadır.

Narsisizm ilk olarak Yunan mitolojisinde ortaya çıkmakla birlikte psikoloji bilimine de referanslar oluşturmuştur. Bu sayede birçok psikanalist narsisizm kavramını araştırmalarına dâhil etmişlerdir. Yunan mitolojisine bakıldığında narsisizm kavramı Narcissos adındaki genç ve yakışıklı Thespialı'nın, Echo adındaki bir peri ile yaşadığı aşktan ortaya çıkmıştır. Echo, Tanrılar Tanrısı Zeus'un karısı Hera tarafından konuşmaktan yoksun bırakılmıştır ve yalnızca duyduğu kelimelerin son hecelerini söyleyebilmektedir. Narcissos'a duyduğu aşkı hiçbir şekilde ifade edemeyen peri Echo, Narcissos tarafından terk edilmiştir ve kalbi kırık bir şekilde ölmüştür. Tanrılar Narcissos'u Echo'ya davranış şeklinden ötürü kendi görüntüsüne âşık olmakla cezalandırmıştır. Kâhin Tiresias ise Narcissos'un kendisini görene kadar hayatta kalabileceğini öngörmüştür. Narcissos bir gün berrak bir su kaynağının kenarından bakarken sudaki yansımalarını görmüştür ve bu görüntüye tutku dolu bir hayranlık duymaya başlamıştır. Bu şekilde bulunduğu noktadan ayrılmayı reddetmiş, bitkin düşerek ölmüş ve su kaynaklarının kenarında büyüyen nergis çiçeğine dönüşmüştür. Narcissos'un kendi imgesine âşık olması Echo'nun aşkını reddetmesinden hemen sonra başlamıştır (Lowen, 2012, s. 40). Birinin imgesine âşık olmak mitolojide sevme yeteneğinden yoksun olmayı ifade etmektedir ve bu durum narsistik olmak anlamına gelmektedir. Echo ses anlamındadır ve hikâyede bize geri gelen sesimiz manasına gelmektedir. Böylece Narcissos "seni seviyorum" diyebilmiş olsaydı Echo, bu kelimeleri tekrarlayabilirdi ve Narcissos

da sevildiğini hissedebilirdi fakat narsisizmi tanımlayan şey bu kelimeleri söyleyememesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü libidolarını dünya üzerindeki diğer insanlardan daha geriye çekerek kendi imgelerine âşık olmakla cezalandırılmışlardır. Libidoları kendi egolarına yönelmiştir. Narcissos, Echo'yu reddetmekle aslında kendi sesini de reddetmektedir.

Ses insanın içsel varoluşu olmakla birlikte aynı zamanda yüzeysel görünüşünün karşısında olan bedensel benliğidir. Sesin şiddeti içerideki geçit ve odalarda bulunan havanın yankılanmasıyla ölçülmektedir. Kişilik sözcüğü de bu fikri yansıtmaktadır çünkü kişilik kavramı sesinden tanıyabileceğimiz kişi demektir. Bu durumda Narcissos, kendi içsel varlığını kendi görünüşü için inkâr etmiştir ve bu da narsistlerin tipik davranışlarından biridir. Kâhin Tiresias'ın kendisini görünce öleceği kehaneti, Narcissos'un olağanüstü güzelliği olduğu anlamına da gelmektedir (Lowen, s. 41).

Narsisizm dilbilimi açısından bir kavram olarak açıklayacak olursak; Yunanca'da "kuntluk" veya "duyarsızlık" anlamlarına gelen "narke" sözcüğüne dayandığı bilinmektedir. Narsistik kişiliği gelişmiş olan bireyler, kendilerinin diğer insanlardan daha farklı, daha özel ve daha seçkin bir birey olduklarına inanırlar. Sahip oldukları bu düşünceden dolayı kendilerini diğer insanlardan üstün görme eğilimindedirler. Narsistik kişilik ile ilgili yapılan çalışmalarda, narsistik kişilik özellikleri gelişmiş olan bireylerin yüksek bir özgüvene sahip oldukları, gösteriş yapmaya ve kibirli davranmaya düşkün bireyler oldukları belirlenmiştir. Otto Rank narsisizm kavramını, cinsel öz sevgiyi tanımlamak için kullanmanın yanı sıra, kibir ve kendine hayranlık ile de ilişkilendirmektedir. Tarih boyunca züppelik, kendini beğenmişlik, ukalalık ve şımarıklık narsisizm kavramları ile tanımlanmıştır (Akt. Tazegül, 2018, s. 2).

Ellis, 1898 yılında narsisizm kavramını erkek erotizmi olarak ifade etmiştir. Ellis, narsistik kişiliği kendi bedenini cinsel obje olarak seçen kişileri tanımlamak için kullanmaktadır. Ellis'e göre narsisizm özellikle kadınlarda görülmekte ve tüm cinsel duyguların, kendine hayranlığa yöneltilmesini içermektedir. Ellis'ten sonra narsisizmi kullanan Alman Psikiyatrist Paul Nacke'dir. Nacke, narsisizmi bireyin kendi bedenini cinsel bir obje olarak görerek tedavi etmesi şeklinde tanımlamaktadır (Tazegül, s. 4). Freud'a göre narsisizm veya "kendi imgesine duyulan aşk", tanımı itibarıyla, kendi ve öteki arasında bir belirsizliğe ve karmaşaya işaret etmektedir. Bununla birlikte, "kendilik" oluşumunun temelleri ve imgenin doğası ve oluşumu hakkında düşünmemize yol açmaktadır (Özenen, 2013, s. 9). Freud, narsisizm kavramını Ellis'ten alıntı olarak kullanmaktadır. Freud 1914 yılında yazdığı "Narsisizm Üzerine" isimli makalesinde narsistik kişinin sevgi objelerini aşağıda yer alan ölçütlere göre seçtiğini belirtmektedir:

1. Kendisinin ne olduğu,
2. Kendisinin vaktiyle ne olduğu,
3. Kendisinin ne olmak istediği,
4. Vaktiyle kendisinin parçası olan biri (Geçtan, 1994, s. 269 Akt. Tazegül, 2018, s. 5).

Yukarıda yer alan ilk üç seçenekte bireyin kendisini temsil edeni seçtiği görülmektedir. Dördüncü durumda Freud'un aklında olan ise annenin bir zamanlar kendi parçası olan çocuğuna ilişkin narsistik sevgisidir. Bu durumda anne, yitik beraberliği yeniden keşfetmeye ve yapılandırmaya çalışmaktadır. Freud narsisizmi birincil narsisizm ve ikincil narsisizm olarak ayırmaktadır. Birincil narsisizmi, "bir aşk

nesnesi elde etmek üzere otoerotik olarak işlev gören cinsel dürtülerini bir araya getirmek üzere gelişmekte olan bireyin, yabancı bir nesne seçimine geçmeden önce kendisini, kendi bedenini, bir aşk nesnesi olarak belirlemesiyle oluşan libidonun tarihsel gelişiminin bir şekli olarak ele almaktadır ve bu şekilde ele alındığında yaşamsal gereksinimleri giderecek olan yabancı bir kişi olmaktadır. Freud'a göre insanoğlunun iki ana cinsel nesnesi vardır: Kendisi ve ona bakım sağlayan kadın (Özenen, 2013, s. 10). Freud klinik anlamda narsisizmi farklı şekillerde tanımlamaktadır. Kişinin kendi bedenine cinsel bir nesne olarak davranması ile nitelikli bir cinsel sapkınlık olarak tanımladığı gibi; ruhsal cinsel gelişim aşamasında, kişinin libidinal olarak kendine yatırım yaptığı doğal bir aşama anlamında da tanımlamaktadır (Doğaner, 1996, s. 342 Akt. Tazegül, 2018, s. 5).

Lacan'ın ayna evresi çocuğun birincil ihtiyaçlarını karşılayan anne ya da bakıcı figürüdür. Anne ya da bakıcı figüründen istediğini yeterince alamayan bencil çocuk daha üst bir model aramaya koyulmaktadır. Lacan'ın ayna evresi, bebeklerin kendi bütünlüklerini yavaş yavaş birleştirerek ötekenden kopmalarından bahsetmektedir. Ayna evresi tam gerçek ile imge bakış arasındaki dönüşüme işaret etmektedir. Bastırılmış olanın bir semptom ya da gösteren olarak tekrar etmesi, ben ve öteki arasındaki ayırmda kendini göstermektedir. Araştırmacının soyut dışavurumcu bir tarzda oluşturduğu renk kontrastlıkları, çalışmalarda ön plana çıkan merceğin yansıttığı nesnenin gerçekliğine ilişkin resimleri biçimsel olarak bozuma uğratmaktadır.

A. ARAŞTIRMACININ ESERLERİNDE NARSİSİZM

Araştırmacı yukarıda yer alan referansları temel alan narsisizm kavramından hareketle bir dizi portre çalışması gerçekleştirmiştir. "Mercek Serisi Portreler" olarak adlandırdığı çalışmalarını kullandığı büyüteç ile ilişkilendirmiştir. Bununla birlikte üretim sürecinde düşünce, kavram ve uygulamalarında kullandığı biçim ve içerik ilişkilerini, kendi üslup arayışını, çağdaş sanat stratejileriyle olan ilişkiler konumunda çözümlemeye çalışmıştır. Araştırmacının ilk dönem eserlerinde görülen narsisizmin izleri büyüteç nesnesinin resimlere girmesiyle başlar. Bu süreçte büyütecin bir meta olarak ön plana çıktığı görülebilir. Bu çalışmalarda büyüteç nesnesi gülümsemenin önüne konularak gülümseme bozuma uğramaktadır (büyümektedir).

Şekil 1. Güneş Kalan, “Mercek - 1”, Tuval Üzerine Akrilik Boya, 80*80, 2014

Araştırmacı çalışmalarında olumlu bir durumu yani mutluluğu aktarmaya çalışmaktadır fakat büyüteç nesnesinin figürlerin gülümsemesini yapıbozuma uğratması, aslında olumsuz bir durum olarak dışa aktarılmaktadır. Bu sayede gülümseme ediminin araçsallığı da ortaya çıkmaktadır. Araştırmacı büyüteç nesnesini ayna olarak kullanmaktadır. Bu tür bir bozum bir taraftan da tüketim kültürünün meta politikasına ve politikanın duygular üzerindeki dönüştürme etkisine hitap eder. Aslında bu kompozisyonda bozulan biçimler sanat nesnesinin içeriğine işaret eder. Bu sayede sanat nesnesi başka bir kültüre aitmiş gibi görünmektedir. Bu şekilde sistemin kendi içerisinde yaratılan eleştirel bir mesafe ortaya çıkmaktadır. Bu eleştirel mesafe aslında toplumsal anlayışa karşı bir bakışı ifade ederken aynı zamanda bir gösterge niteliği taşır. Bu şekilde gösterge ve bakış ile evrilmiş insanlara farklı şekillerde boyut kazandırır. Lacan da tam gerçeğe imge bakış arasındaki dönüşüme işaret eder. Lacan, gerçek konusu üzerine yapmış olduğu 1964 tarihli seminerinde Wiederholung ile Wiederkehr arasında ayırım yapmaktadır. Birincisi, bastırılmış olanın bir semptom ya da gösteren olarak tekrar edilmesidir. Diğeri ise gerçeğe travmatik bir yüzleşmenin dönüşüdür ve simgesel meydan okuma olarak ifade edilmektedir. Lacan’ın tuche adını verdiği kavram hiçbir şekilde gösteren olmayandır. Tuche, bir imgenin tam sahnelenirken rastlantısal veya dolaylı yoldan geri dönen travmatik gerçeği göstermek için tekrarlanması ve bu tekrarın onun göstergesi olmasıdır. Hem kuram hem de sanat tekrarlamayla gerçeği bu şekilde görsellik ve bakışla (gaze) ilişkilendirmektedir. Böylece bakış özneyi tuzağa düşürse bile özne bakışı dize getirmektedir. Resimlerde ön plana çıkan mercek yansıttığı nesnenin gerçekliğine ilişkin biçimsel bir bozuma uğrarken somut olan metalar soyut duygularla beraber fetiş nesneliliğin ne olduğunu da ortaya çıkarmaktadır.

Paralel ışınları düzenli bir biçimde birbirine yaklaştıran veya birbirinden uzaklaştıran merceğin evrilmesi fotoğraf makinası, kamera, mikroskop gibi aletlere dönüşüp, insanların hedef ve amaçlarına ulaşmasında katkı sağlamıştır. Mikroskop, narsist insanın dünyada kalmak için mikropları inceleyip, anlama yöntemiyle zaafalarını bulup yok etmesini sağlamıştır. Kamera ise, zamanı durdurup iki boyutlu ortama aktaran bir araç niteliği taşımaktadır. Kamera, bu fotoğrafların birleşimiyle oluşup, o anın o bölümünü yaşatıyormuş hissi verip zaman yolculuğu yaptıran bir alettir. Araştırmacının çalışmalarında mercek bu iki anlamda araçsallık açısından ve işlevsellik yönünden bir temsil nesnesi olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda mercek ile büyütme yakalanıp, ayrıntıları izleyiciye sunma ve kameranın zamanı durdurup iki boyutlu yüzey üzerine aktarma işlevi, araştırmacının eserlerinde mercek tarafından yapılmaktadır. Canlıların yanı sıra, insan denilen varlığı ele aldığımızda düşündüğümüz şey, tüm insanların benzer noktaları olmasının yanında her insanın birbirinden ayrıldığı birçok noktanın da bulunuyor olmasıdır. Mercekler, bu konuda bizlere yardımda bulunmaktadır. Vücut bir başına kendi diliyle ifade bakımından yetersiz kalmaktadır. Oysa yüzde birçok kas bulunmaktadır ve bu kaslar duygularımızın yüzümüze yansımalarını sağlamaktadır. Bu yüzden yüzler ifadelerle doludur. Duygu durumu hatta yaşanmışlıklar yüzden, yüzdeki mimiklerden ve jestlerden anlaşılabilir. Gözün de bir mercek olduğunu düşünürsek, metaları anlamamızda bize yardımcı olmaktadır. İnsan yüzü asla durağan değildir. Portreler de olduğu gibi gerçek hayatta da bizler, insanları öncelikle yüz ifadelerine göre ve özellikle de yüzün arkasındaki canlının bilinçli ya da bilinçdışı biçimde yüzüne hangi şekilde nasıl anlamlar yüklediğini esas alarak değerlendiririz. Hâlbuki bir portrede temsil edilen kişideki bütün duygu durumları ya da yaşantıları tek bir yüz temsiline görülmesi mümkün gözükmemektedir. Bu tür bir yüz, portrenin biçimsel amacını tanımlayan anlamı ya da anlamlar kümesini yaratmayı hedefler. Portreler “ben buyum”un belgesi olarak değil, “bunu anlatıyorum”un belgesi olarak yapılmaktadırlar (Leppert, 2009, s. 215). Belki de tüm ifadelerimiz anlaşılma ve tanınma arzusu yahut güdüsü, bir mercek veya nesne yardımıyla benliğimizin bir parçası haline getirilebilir.

Şekil 2. Güneş Kalan, “Mercek - 2”, Tuval Üzerine Akrilik Boya, 80*80, 2014

Mercek ile kendi türümün yüz ifadelerine derinlemesine ve ayrıntılarıyla bakma arzum, onları gösterdiklerinden veya benim gördüğümünden ya da algıladığımdan daha derine bakma ve onların daha görünür olma ya da duygularına daha yakından bakma arzusundan kaynaklanmaktadır. Mercek uzaklaştıkça yüzler flulaşmaktadır, oysa yakınlaştıkça detaylar ortaya çıkmaktadır. Bizler yüzlere uzaktan bakarsak uzaklığımız ölçüsüne bağlı olarak gördüğümüz şeyler bizim için flu, tanımak, görmek için yakınına gelirse o şeylerin gerçekliği artmakta ve anlamaya değer olmaktadır. Üstelik mercek, isminin aksine yakınlaştırdığı şeyin yalnızca parçasını detaylandırabildiği için belki de bir bakıma gösterdiği şeyi küçültmektedir. Vücut dilinin yüz, jest ve mimikler olmadan yetersiz kalışı gibi, doğada var olan her şeyde onlara zihinsel ya da bedensel olarak ne derece yakınsak o kadar fazla nesne olarak algımızda anlam kazanmaktadır. İnsanlık, tarih boyunca anlam aramak ve nesnelere anlam yüklemek üzerine varlığını sürdürmektedir. Varlık ve yokluk, özdeki mana, temel gerçeklik ve neden-nasıllık arayışı insanlığın yaşamdaki anlam arayışından kaynaklanmaktadır. Bu manada çalışmalarım da bu anlam arayışının varoluşsal bir parçasıdır. Araştırmacının eserlerinde görülen narsisizmin izleri büyüteç nesnesinin ön planda yer almasına dayanarak gülümsemeye odaklıdır. Çalışmalarımındaki gülümseme edimi tıpkı Kristeva'nın da söylediği gibi çirkinlik ve iğrençlik edimini de beraberinde getirmektedir.

Kristeva'ya göre “İğrence varlık kazandıran kişi, özdeşleşmek, arzulamak, ait olmak ya da reddetmek yerine (kendisini) yerleştiren, (kendisini) ayıran, (kendisini) konumlandıran ve dolayısıyla da gezip dolaşan bir dışlanmışlıktır. Bir anlamda sityasyonisttir (durumcu) ama gülmeyi iyi bilir; çünkü gülme tiksintiyi konumlandırmanın ve konumundan etmenin bir biçimidir. Zorunlu olarak ikil ve biraz manici olan bu kişi böler, dışlar ve doğruyu söylemek gerekirse tiksintilerini tanımaktan yana olmasa

bile, onları hiç de yadsımaz. Ayrıca genellikle, kendisini tiksintiye dahil eder, ayrımlarını gerçekleştiren neşteri böylece kendine de vurur” (Kristeva, 2014, s. 20). Çalışmalarda duygusal tepkiler oluşturduğu düşünülen çirkinliğin estetik bir şekilde yorumlanması bütünü tüm parçaları arasındaki organik ilişkideki yoksunluğu da beraberinde getirmektedir. Nietzsche’nin *Putların Alacakaranlığı* kitabında belirttiği gibi “Konu güzelliğe geldiğinde erkek kendini mükemmelliğin şekli varsayar” ve “bu konuda kendine tapar. Aslında kendini ayna gibi gösterir ve kendi imgesini yansıtan her şeyi güzel olarak görür... Çirkinlik bozulmanın bir işareti ve semptomu olarak görülür... Tükenme, ağırlık, halsizlik, bitkinlik, kasılmalar ya da felç, özellikle koku, renk, dağılma ve bozulmanın şekli gibi özgürlüğün, her türlü yoksunluğun önerisidir. Bunun hepsi özdeş bir tepkiye, değer yargısına, “çirkin”e neden olur”. Bu konuyla Nietzsche’nin kanıtı narsistik insan biçimindedir ama bize güzellik ve çirkinliği “özellikli” model göstererek tanımladığını anlatır ve türlerin görevinin insandan her şeye genişletilebileceğini söyler. Çünkü ona göre insan, kendi türünün alacakaranlığından nefret etmektedir” (Eco, 2009, s. 15).

Şekil 3. Güneş Kalan, “Mercek - 3”, Tuval Üzerine Akrilik Boya, 80*80, 2014

Araştırmacının kompozisyonlarında da izleyiciyi rahatsız eden, aslında dudakların ve görünen birkaç dişin diğer dişlere eşlik etmiyor olmasıdır. Çalışmalarda yer alan figürlerdeki bu bütünlüğün kısmen de olsa bozumu sanatsal süreçteki noksanlığı ya da formlar arasındaki tutarsızlıkları serinkanlı bir şekilde, figürlerde yer alan yüzlerin aslında plastik anlamda sadece içeriğe yönelmesi ve çirkinin biçim ve içerikle anlamlandırılmasının sanatsal değere dönüşebileceğini söylemektedir. Bu şekilde araştırmacının portreleri izleyiciye duygusal olarak her ne kadar kompozisyon uyumu içerisinde görünse de aslında görmeye karşı tepkisel bir başkaldırı olarak da yorumlanabilir. Zira burada izleyici

ile kurulan ilişki, içeriğin plastik öğeleri ile dile gelmektedir. Araştırmacının üretim biçimi iç gözlem ve deneyimler etrafında şekillenmektedir. Araştırmacı çalışmalarında hem raslantısallığı hem de biçimsel yapıyı kullanmaktadır. Birbirinden farklı anlayış ve kavramı, estetik bir algıyla bir araya getirmektedir. Figüratif soyutlamanın biçim bozma anlayışını, soyut dışavurumcu bir renk anlayışını kullanmaktadır. Birbirinden farklı ve aykırı anlayışları sentezleyerek yeni bir bakış sağlamaktadır. Araştırmacı eserlerini model göstererek tanımlamaktadır. Konu güzelliğe geldiğinde modeller kendilerini mükemmelliğin birer şekli olarak görmektedir ve kendilerine hayran kalmaktadır. Bu sayede kendilerini ayna gibi göstermektedirler ve kendi imgelerini yansıtan her şeyi de güzel olarak kabul etmektedirler. Bu nedenle çalışmaların ön eskizleri fotoğraf çekimleri ile başlamaktadır. Bu durumda fotoğraflanan bireyler duruşlarını kendileri belirlemektedir ve bu durum çalışmaların biçim ve içerik yönüne de temel teşkil etmektedir. Bu anlayışta biçimsel anlamda oluşan yapının seyirciyle bağlantısını kurmak ve portrelerin tam anlamıyla bitmemişliği ve modellerin dikizleme özelliğinin seyirciyi sürecin içerisine çekmesi hedeflenmiştir. Bakışın özne üzerinde etkisi vardır. Şekillerdeki figürlerin sunduğu izleme edimi, gözün kendini kaybetmesine neden olabilmektedir. Resimlerin öteki olanın bakışını alarak bizlere ne söylemek istediği tabloların konusudur. Araştırmacının ürettiği bu bir dizi portre çalışması bir nevi kendi içerisinde varoluşsal, bütünleyici ve geliştirici bir süreci izlemektedir. Araştırmacı bu sayede narsisizm aracılığıyla kendi yaşam alanını da düzenlemektedir. Portreler ötekinin bakışı karşısında duyduğu tedirginlik, tikslenme, kendinden geçme gibi birçok farklı duygunun arasındaki gerilim noktasını oluşturmaktadır. Bu tedirginlik, kendinden geçme ve gerilim durumu kendisine bakılan insanın tedirginliği, gerilimi ve kendinden geçmesidir. Öteki olanda kurulan bu duygular kişide kurucu unsur olarak görev almaktadır. Araştırmacı aynı zamanda çalışmalarında metafor olarak kullandığı ve fetiş nesne olarak tanımladığı büyüteç ile ötekinde kurulan bu tedirgin edici ve rahatsızlık verici süreçteki duyguları perdelemeyi amaçlamaktadır. Bu perdeleme durumu ve büyüteçlerin genel olarak yüzün orta kısmında yer alması, gerçek olan ile karşılaşmada hem hissedilen o boşluğa duyulan arzuyu hem de sessiz kalmayı amaçlamaktadır. Mercek serisi portreler dışavurumcu, soyut dışavurumcu ve figüratif soyutlama geleneğinin uygulama yöntemlerini belli bir stratejide bir araya getirerek oluşturmuştur. Araştırmacı dışavurumcu ifadeleri ve soyut dışavurumcu renk anlayışını ve figüratif soyutlama etkisini bir araya getirerek kompozisyonlarda narsisizmin etrafında şekillenen bir bileşimsel olgu ortaya çıkarmıştır.

Şekil 4. Güneş Kalan, “Mercek - 4”, Tuval Üzerine Akrilik Boya, 80*80, 2014

Narsisizm araştırmacının eserlerindeki biçimsel olgular ve renk kullanımlarında da kendini göstermektedir. Hakiler, yeşiller, ten renkleri, griler, ton ve renk kontrastlıklarının ağırlıkta olduğu çalışmalarda araştırmacı, renklerin değerlerini tablolarında yer yer artırarak ya da azaltarak bir bakıma en yüksek renk kontrastını yakalamayı hedeflemiştir. Araştırmacının bu eser üretim süreci ayrıca dışavurumcu anlayışların figüratif soyutlama geleneğinin üslup özelliklerinden de oluşmaktadır. Çalışmalarda büyüteç izleyicinin bakışından kaçmanın bir yolu ve aracı olarak görülse de bakışla ilgili yaşanan durumlarla karşılaşmaktadır. Büyüteç bakış ile temsil edilen duygu arasında bir perde görevi görmektedir. Öteki olan figürlerin bakışı sayesinde görünür hale gelmektedir. Öznenin öteki tarafından kendisine bakıldığını bilmesi ve kendisini de öteki olanın gözünde görmesi kendi mevcut konumuna ulaşmasında ve bunun bilincinde olmasında rol oynamaktadır. Büyüteç, bakışlara karşı bir mesafelendirme görevi de oluşturmaktadır. Bir diğer önemli nokta da öznelere birincil amacının metafor olarak kullanılan nesneyi kendilerini güvenceye almak için kullanıyor olmalarıdır. Bu koruma nesnelere onlara bakmalarından kaynaklanmaktadır ve bakılan nesne bunu fark ettiğinde de bir kırılma durumu yaşanmaktadır.

Şekil 5. Güneş Kalan, "Mercek - 5". Tuval Üzerine Akrilik Boya, 80*80, 2019

Tablolarda yer alan öznelerin konumu çekilen fotoğraflarla başlarken kompozisyondaki seçimler araştırmacının onların kendilerini konumlandırma ya da konumlandırmama şeklinden etkilenmemektedir. Yüzeylerde izleyicilerin işlevleri görme alanlarının farklı bakış açılarında tekrar tekrar düzenlenmeleriyle birlikte imgeler arasındaki düzenler de tekrar ve tekrar belirlenmektedir. Bu durum araştırmacının biçim ve içerik yoluyla resme bakanın neyi görmesi gerektiğini hatta izleyenin görme şeklinin bir şekilde terbiye edildiğinin, bakışın nasıl ve neyin görülmesi gerektiğinin dikte edildiğinin ve şekillerde ön planda olan suskunluğun dahi bir dilinin olmasının izleyiciye hissettirilmesidir. Şekillerdeki bu yanılsama durumunun yükselişi Yunan ve Roma sanatlarındaki mimesisin geri dönüşüyle aslında öznenin merkeze alınması anlamıyla örtüştürülebilir. Böylece yüzeyde dolaşan bakış, araştırmacının çalışmalarında hâkim bir görme alanı oluşturmaktadır. Araştırmacının çalışmalarında narsisizm kavramı renk, şekil ve içerikle, nesne düzenlerini sağlayarak yüzeyde bakışın rahatça gezinebileceği alanlar yaratmaktadır. Narsisizm kişilik özellikleri bakımından kendi benlik imgenizin inşasını bize gösterirken, ötekinin bakışıyla buluşmamızda da etkin rol oynamaktadır. Bahsedilen öteki yetişkin herhangi biri, anne ya da baba olabilmektedir. Narkissos mitinde bahsedilen yansıma ya da Lacan'ın ayna evresinde bahsedilen de tam olarak budur. Lacan'ın ayna evresi, bebeklerin kendi bütünlüklerini yavaş yavaş birleştirerek ötekinden kopmalarından bahsetmektedir. Narkisos'un sudaki yansıması da ötekine ulaşamamasındandır. Araştırmacının çalışmalarında portreler bu durumu anımsatmaktadır. Araştırmacının eserlerinde görülen ifadelerdeki narsisizm olgusu, kullanılan figürlerin her durumda saklamak istedikleri kısımlarını yani içsel varlıklarını göstermeme şeklinde

ortaya çıkmaktadır. Kompozisyonda yer alan figürlerdeki narsisizmin yansımalarının araştırmacının çalışmalarında kendilerini kısmen de olsa duygusallıktan koparmış olma nedenleri tam olarak budur. Figürlerdeki çözümlerle gerçek özlerinde yer alan bölünme giderek büyüyen içsel boşluğa ve cansızlığa yol açmaktadır. Figürlerin bakışları dışarıya dönüktür. Daha çok kendi yaptıklarına yönelmiş oldukları için yarattıkları etki göz önündedir. Kendi içlerine ve deneyimlerine bakmadıkları için kendilerini izleyicinin bakışına yerleştirmektedirler. Şekillerde saklanan canlılık etkisi yaşamın gelip geçiciliğinden bahsetmektedir. Portre resimler bu kalıcılığın etkisi altındadır. Aynada imge ve suda yansıma kaybolmaktadır ve aynada kendisine bakan kişinin baktığı yerde gördüğü öteki, onu terk ettiğinde kendi ile ilişkisi bitmiş olacaktır. Tıpkı Narkisos'un suda ulaşamadığı ve kendisi olan öteki gibi. Araştırmacının çalışmalarındaki figürler kalıcıdır ve sürekli kendi yansımasına ve ötekine bakmaktadır. Aynı zamanda öteki de hem kendine hem de diğer figürlere bakmaktadır. Bu durum onları Narcissos'un ulaşamadığı kendisi pozisyonuna taşır. Portrelerdeki narsisizm yansımaları konunun ne olduğundan çok nasıl göründükleridir. Portrelerin geriye bıraktığı şey işlevleri olmaktadır. İnsani işlevlerin ve duygusallığın kısmen eksik olduğu mercek serisi portre çalışmalarında, izleyicinin duygusu çalışmalarda yer alan figürler tarafından çekilerek kendi duyguları gibi aktarılmaktadır. Aslında bu durum hem eserlerde yer alan figürün hem de ötekilere olan saygının bir gereğidir. Araştırmacının yaptığı portre çalışmalarında fotoğraf kullanması imgelerin kalıcılığından faydalanmak istemesindedir. Araştırmacı belirsizleşen yüz, boya lekeleri ve birbirine karışan uzuvlarla insanı değişen duygu durumuna işaret eden, yüzü sürekli değişen ve belirsizleşen bir imge olarak düşünüyor olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmacı çalışmalarında hem özneyi hem de özneyi tedirgin edici başkılıkları kullanarak narsistik özelliklerin yansımasına bir bakış açısı yaratmaktadır. Araştırmacının çalışmalarında kullanılan lekeler görme alanını bozar niteliktedir ve öteki olanın çalışmalarda belirli bir yere odaklanması mümkün olmamaktadır. Çalışmalar öteki olanın görme alanını belirledikleri gibi tam anlamıyla işgal özelliği de göstermektedirler. Çalışmalardaki öteki, kendi bakışının eksikliğini yine kendi bakışında bulmaktadır. Araştırmacının çalışmalarında kullandığı imgelerin de bakışları değişmektedir. Çalışmalarda yer alan figürler aynı olmasına rağmen farklılık izleyicinin duygusal olarak değişen zihinlerinde yer almaktadır. Aynı zamanda araştırmacının bakış açısı ve deneyimleri de çalışmalarda yer almaktadır ve farklılıklar göstermektedir. Bakışlar değiştikçe zihinde her şey değişebilmektedir. Araştırmacının eserlerinde narsisizmin ifadesi kendisini kullanılan figürün jest ve mimiklerinde, nesne olarak kullanılan ve bir çerçeve işlevi gören büyüteç de kullanılan kontrast renklerde görülebilir. Kompozisyonda yer alan ve gözün rahatça gezinebileceği boşluk alanları da görülmektedir. Çalışmalarında kullandığım portrelerde sadece bir bireyi değil, tüm insanlığı yüzü ile anlamak veya anlam katmak yahut onlardaki manayı aramaktayım. Mercek, bir konuda hem yardımcı sembolik arkadaş, hem de benim varoluşsal mana arayışımı konumlandıran önemli bir unsurdur.

Sonuç

Araştırmada narsisizm kavramı ile ilgili dolaylı yoldan ifade edilen olguları anlamlandırabilmek için narsisizmin anlam aktarımındaki rolü çözümlenmeye çalışılmıştır. Öncelikle narsisizm, kavram olarak literatürdeki anlamıyla ele alınmış, araştırmacının eserlerinde mecazi nitelikte kullanılan narsisizm kavramı gerçek anlamı dışında onunla ilgili daha üst ve sembolik başka anlamlar kazanarak

değer haline geldiği görülmüştür. Narsisizmin, görsel bir nesne üzerinden ona benzeyen başka bir şeyle ilgili anlamın aktarım biçimini ve herhangi bir fikrin üzerine düşünülmesini mümkün kıldığı görülmüştür. Narsisizmin düşündürücü olması ve onun alt yapısının muhakeme ile yargıya ulaşmasının güçlülüğünden kaynaklandığı söylenmektedir. Narsisizm çağdaş sanatta bir ifade aracı olarak farklı fikirlerin izleyiciye aktarılması için kullanılmaktadır ancak incelemelerimizden anlaşılacağı üzere araştırmadan elde edilen veriler ışığında yapılan yorumlar, araştırmacının sanat temelli araştırma kapsamındaki örneklerle sınırlı kalmıştır. Araştırmacının araştırma kapsamında kullandığı örneklerde narsisizm kavramı kendisini öteki, çirkinlik, iğrençlik, gülümseme, tedirginlik, tikslenme ve kendinden geçme olarak göstermektedir. Sanat temelli araştırmada kullanılan örneklerde araştırmacının meta olarak kullandığı büyüteç nesnesinin izleyen ve izlenen arasında ben ve öteki ayrımını yaptığı görülmüştür. Figür baktığı kişide kendini konumlandırmıştır. Figürün mercek ile karşılaşması Lacan'ın ayna evresine gönderme yapmıştır. Çocuk ayna ile karşılaştığında kendisini dünyadan ayırt etmektedir. Çalışmadaki figür ise mercek ile kendisini izleyicisinin gözünde tekrar şekillendirmektedir. Kendisini izleyicinin bakışından ayırmaktadır ve bir şekilde kendi bakışıyla da zıtlık oluşturmaktadır. Figürün hem izleyici hem de izlenen rolündeki konumu bu çalışmada tek gibi algılanmaktadır. Çalışmada figür ve öteki ayrımı kendisini göstermemektedir çünkü figür izleyen bakış açısında varlık bulmaktadır (Resim 1). Kristeva'nın tikslenme tanımı olan figürü konumlandırma ve konumundan etme ediminin görüldüğü çalışmada (Resim 2), figürde gülümsemenin yalancılığı ve zorakiliği görülmüştür. İzleyici karşısında yeterince ön planda olmadığı varsayılan, izleyicinin bakış açısında belirgin bir alana oturtmadığı ve yine izleyicinin bakış açısında bölünmeler yaşatan bu çalışmada narsisizmin etkileri görülmüştür. Kırılganlık yaşayan figür parçalanmaktadır ve izleyen de bu duygu durumundan etkilenmiştir. Figürdeki duygu durumu narsisizmin olumsuz ve negatif yönünü izleyiciye aktararak kendisinde ve onu izleyen kişide kırılganlık ve aşağılanma hissi yaratmıştır. Çalışmada yer alan figür kaybolma isteğini ve toplumdaki soyutlanma isteğini de izleyici olarak izlenene aktarmıştır. İzlenen olan figür kendisini izleyiciden sakınmak ister gibi soluk duran bir model olarak kendini göstermektedir. Toplumdan tiksinen figür, izlenen olma ediminden dolayı çekimser ve soluk bir şekilde kendini izleyicide var etmektedir. Bu çekimser ve soyutlanmış etki figürün ve izleyicinin karşılıklı çekimser ve tikslenme benzeri narsist duygu durumlarından etkilenmiştir (Resim 3). Narsisizm kavramı araştırmacının çalışmalarında dolaylı anlatımı olanaklı hale getirmiştir. Kullanılan tasvir, resim ve imgeler ile farklı kavramlar bir araya gelerek izleyeni etkilemektedir. Araştırmacı tarafından oluşturulan çalışmalarda eserin tam olarak kendini ortaya koyamadığı, öncelikle üzerinde düşünmeye yol açtığı gösterilmektedir (Resim 4). Araştırmacı çalışmalarında izleyiciyi çalışmalar üzerinde düşünmeye itmektir. Aynı zamanda izleyici, araştırmacının eserlerinde çalışmanın bir parçası haline gelerek hem gösteren hem de kendi kendini inceleyen konumuna yerleşmektedir (Resim 5).

Sonuç olarak araştırmacı, dikkat çekmek, eleştirmek ve yargıda bulunmak adına narsisizm kavramını bir anlatım biçimi olarak kendi çalışmalarında kullanmaktadır. Narsisizm kavramı ile araştırmacı topluma hitap etme sınırını yine kendisi çizmektedir.

Etik Kurul İzni

Çalışmam etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarların makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan ederim.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Kristeva, J. (2014). Korkunun güçleri; iğrençlik üzerine deneme (Çev. N. Tural). Ayrıntı Yayınları
- Leppert, R. (2009). Sanatta anlamın görüntüsü; imgelerin toplumsal işlevi (Çev. İ. Türkmen). Ayrıntı Yayınları.
- Lowen, A. (2012). Narsisizm: Gerçek benliğin inkarı (Çev. T Çetin). Cem Yayınevi.
- McNiff, S. (1998). *Art – based research*. Jessica Kingsley Publishers.
- Özenen, F. (2013). *Narsisizm; psikanaliz buluşmaları 7*. Bağlam Yayıncılık.
- Tazegül, Ü. (2018). *Spor, narsisizm ve beden algısı*. Detay Yayıncılık.

